

SUBIECTUL ACTELOR DE DIVERSIUNE INCRIMINATE ÎN LEGEA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI ÎN CEA A ROMÂNIEI

Gianina COJANU

Universitatea de Stat din Moldova

Vinovăția penală reprezintă o disensiune dintre preceptul incriminării actelor de diversiune prevăzute la art.343 CP RM, respectiv la art.163 CP al României, și conduita concretă a subiectului, constituind o reflecție a voinței subiective. În tendința de apărare a relațiilor sociale proteguate prin aceste incriminări, statul intervine față de subiect în scopul restabilirii ordinii de drept violate, intervenție care pe departe nu se înfățișează ca un procedeu automat. Există condiții care prefigurează efectele nerespectării preceptului incriminării. Iată de ce, este absolut necesar a stabili particularitățile subiectului infracțiunii, care, în calitatea sa de element al componenței infracțiunii, este inseparabil de anumite semne care au și constituit obiectul demersului nostru științific în prezentul studiu.

Cuvinte-cheie: *acte de diversiune, subiect al infracțiunii, responsabilitate penală, vârsta răspunderii penale, libertate de acțiune și voință, persoană fizică, persoană juridică.*

THE SUBJECT OF DIVERSION ACTS INCRIMINATED BY THE CRIMINAL LAW OF MOLDOVA AND ROMANIA

Criminal guilt is a dissension between the issues of incrimination of diversion acts under the 343rd article of the Penal code of Moldova and the 163rd article of the Penal Code of Romania and actual conduct of the subject, being a reflection of the subjective will. In the tendency of defense the social relationships regarded by these indictments, the state comes to the subject in order to restore the rule of law, an intervention that by far does not appear as an automatic process. There are conditions that foreshadow the effect of incrimination. That is why it is imperative to establish the specificities of the subject of the offense, which is inseparable from certain signs that have been the issue of our scientific approach in this study.

Keywords: *acts of diversion, subject to crime, criminal responsibility, the age of criminal responsibility, freedom and willpower, individual, corporation.*

În doctrina română, prin subiect al infracțiunii se consideră atât persoana care nu și-a respectat obligația în cadrul raportului juridic penal de conformare și a săvârșit fapta interzisă (subiecți activi ori propriu-zisi), cât și persoana beneficiară de ocrotirea juridică penală și care prin săvârșirea infracțiunii a suportat consecințele acesteia (subiecți pasivi) [5, p.201-202; 20, p.89; etc.]. Distincția dintre subiecții activi și subiecții pasivi ai infracțiunii în această conceptualizare derivă din modul în care aceștia sunt implicați în săvârșirea infracțiunii (activ sau pasiv), din poziția de interes, funcția și rolul cu totul diferit pe care îl au în realizarea raportului juridic penal de conflict [10, p.155]. În contrast, în literatura de specialitate a Republicii Moldova distingerea subiecților infracțiunii în activi (propriu-zisi) și pasivi este supusă unor critici aprige. Se susține că formula „subiect pasiv al infracțiunii” este inadecvată, întrucât literalmente „pasiv” înseamnă care nu reacționează în niciun fel, care este lipsit de inițiativă și de interes pentru ceea ce face, vede, în timp ce unele infracțiuni, precum cele de la art.146 și de la art.156 CP RM, dovedesc elocvent că victima infracțiunii nu are în mod obligatoriu un comportament pasiv [17, p.49]. De aceea, se consideră că victima infracțiunii face parte din sistemul de referință al obiectului infracțiunii [4, p.34; 11, p.89; 17, p.49; etc.], iar subiect al infracțiunii este recunoscută persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală și care, în baza faptului că posedă toate semnele prevăzute de lege pentru această categorie de subiect, este pasibilă de răspundere penală [12, p.207]. Dincolo de aceste discordanțe, în fond termonologice, obiectivul pe care ni l-am propus nu este de a identifica locul victimei în contextul fenomenului infracțiunii, ci de a determina semnele subiectului infracțiunii în cadrul raportului juridico-penal concret de aplicare efectivă a normei ce incriminează actele de diversiune potrivit legii penale a celor două state, în condițiile nerespectării preceptului acestei incriminări. Pornind de la aceasta, în cadrul unui asemenea raport apar clar subiecții, reprezentați, pe de o parte, de stat și, în subsidiar, de titularii ai căror drepturi ocrotite penal au fost vătămate (subiecți pasivi), iar de cealaltă parte avem persoana sau persoanele fizice ori juridice ce au comis infracțiunea [20, p.89].

Cât privește titularul beneficiar al ocrotirii juridico-penale și care prin săvârșirea actelor de diversiune a suportat consecințele acesteia, remarcăm că legiuitorii din ambele state nu au condiționat existența infracțiunii prevăzute la art.343 CP RM [6], respectiv a celei de la art.163 CP al României [7], de o anumită calitate specială. Motiv din care titularul valorii lezate, indiferent cum îl concepem – ca subiect pasiv ori ca victimă a infracțiunii, este unul necircumstanțiat. Totuși, la capitolul subiectul pasiv secundar există o diferență substanțială dintre normele supuse comparației. Astfel, specific art.343 CP RM în raport cu art.163 CP al României este că persoana fizică poate să apară ca victimă a infracțiunii exclusiv pe fundalul suportării consecințelor directe asupra corpului său, indiferent de calitatea pe care o deține, de exemplu în modalitatea provocării unor otrăviri ori răspândirii unor epidemii. Or, reieșind din materialitatea faptei, făptuitorul nu se orientează asupra unor persoane determinate. Lui îi este indiferent apartenența victimelor la un anumit grup, după cum nu-l interesează statutul, funcția acestora etc. Spunem exclusiv, întrucât în contextul art.343 CP RM persoana fizică nu poate să apară ca victimă dat fiind că s-a atentat la bunurile sale, deoarece obiectul material al numitei infracțiuni nu poate să-l constituie bunurile aflate în proprietate privată, deoarece legiuitorul a restrâns sfera entităților de atentare doar la bunurile de stat sau obștești. Tot din aceste rațiuni, este imposibil ca întreprinderile cu capital privat să apară pe post de victime ale infracțiunii de diversiune prevăzute la art.343 CP RM.

În cazul art.163 CP al României este redusă la minimum posibilitatea ca persoana fizică să apară ca subiect pasiv secundar. Ne este greu să ne imaginăm cum aceasta ar evolua drept victimă a actelor de diversiune; or, pe departe, prin distrugerea, deteriorarea sau aducerea în stare de neîntrebuințare a bunurilor pe care le deține persoana fizică cu drept de proprietate, poate să se aducă atingere siguranței statului. Astfel, în doctrină s-a reiterat că subiectul pasiv secundar este societatea comercială, regia autonomă, firma cu capital deplin sau majoritar de stat care ocupă o poziție importantă pe planul realizării intereselor economice ale statului și al realizării siguranței statului. În măsura în care sectorul privat în economie se consolidează și se vor face pași importanți spre „marea privatizare”, va fi posibil ca și unele societăți comerciale cu capital privat să devină subiect pasiv secundar al acestei infracțiuni [18, p.30].

În alt context, o mai mare importanță prezintă titularul care nu a respectat obligațiile de conformare prin săvârșirea actelor de diversiune. *Supra*, am reiterat că atât persoana fizică, cât și cea juridică pot realiza infracțiunea ca fenomen social, fapt recunoscut de legiuitorul ambelor state. Însă, spre deosebire de Codul penal al Republicii Moldova, în cazul Codului penal al României în redacția din 1968, în vigoare, prin Legea nr.278/2006 [15] a fost adoptată soluția răspunderii generale a persoanei juridice, cu excepția statului, a autorităților publice și a instituțiilor publice care desfășoară o activitate ce nu poate face obiectul domeniului privat. Deci, persoana juridică poate fi în principiu trasă la răspundere penală pentru orice infracțiune prevăzută în Partea Specială a Codului penal, în măsura în care nu se opune materialității faptei. Astfel, rămâne în sarcina organelor judiciare să stabilească în ce măsură unele infracțiuni sunt compatibile cu răspunderea persoanei juridice. În același timp, legiuitorul oferă în art.19¹ Cod penal român repere în stabilirea sferei infracțiunilor care pot antrena răspunderea persoanei juridice, stabilind că acestea trebuie să fie săvârșite „în realizarea obiectului de activitate sau în interesul ori în numele persoanei juridice” [2, p.107]. În alți termeni, pentru ca persoana juridică să apară ca subiect al infracțiunii prevăzute la art.163 CP al României, trebuie să existe o interdependență între faptele descrise în textul de lege și activitatea persoanei juridice, interdependență care rezultă din realizarea obiectului de activitate a persoanei juridice ori din interesul urmărit de aceasta sau să fi fost săvârșită în numele persoanei juridice de către persoanele care pot acționa legal și statutar în numele acesteia. Raportând reperele respective la materialitatea actelor de diversiune, putem conchide că infracțiunea prevăzută la art.163 CP al României este compatibilă cu ideea de răspundere a persoanei juridice.

Per a contrario, subiect al actelor de diversiune incriminate în art.343 CP RM poate fi doar persoana fizică. Aceasta întrucât, bazându-ne pe prevederea de la alin.(4) art.21 CP RM, precum că persoana juridică, cu excepția autorităților publice, răspunde penal pentru infracțiunile pentru a căror săvârșire este prevăzută sancțiunea pentru persoanele juridice în Partea Specială a Codului penal, surprindem că persoana juridică nu poate evolua în calitate de subiect al infracțiunii prevăzute la art.343 CP RM, deoarece în sancțiunea acestei norme nu există nicio mențiune cu referire la pedeapsa aplicabilă persoanei juridice. Considerăm că asemenea poziție legislativă este inefficientă în lupta împotriva actelor de diversiune. Aceasta întrucât noile forme de criminalitate organizată explorează din ce în ce mai mult structurile organizațiilor, resursele financiare ale persoanei juridice, motiv din care se impun forme eficiente de descurajare și anihilare a acestor entități. Mai mult ca atât, există suficiente premise și în plan european pentru a recunoaște în dreptul intern persoana juridică drept subiect al actelor de diversiune. Avem în vedere Directiva 2008/99/CE a Parlamentului European

și a Consiliului privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal, adoptată la 19 noiembrie 2008 [8], care în alin.(1) art.6 cere statelor să adopte măsuri necesare ca persoanele juridice să fie considerate răspunzătoare pentru infracțiunile menționate la art.3 și 4, în cazul în care aceste infracțiuni au fost comise în beneficiul lor de orice persoană care deține o poziție de conducere în cadrul persoanei juridice și care a acționat fie individual, fie în calitate de membru al unui organ al persoanei juridice, pe baza: (a) unei împuterniciri din partea persoanei juridice; (b) unei prerogative de a lua decizii în numele persoanei juridice sau (c) a unei prerogative de control în cadrul persoanei juridice.

Astfel, analizând paleta de fapte prejudiciabile intenționate care cad sub incidența infracțiunilor împotriva mediului prevăzute de art.3 din Directivă, putem constata că unele dintre acestea constituie parte integrantă a laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.343 CP RM. Îndeosebi, ne referim la deversarea, emiterea sau introducerea unei cantități de materii sau de radiații ionizante în aer, sol sau apă, care provoacă sau este probabil să provoace decesul sau vătămarea gravă a unei persoane sau daune semnificative calității aerului, calității solului sau calității apei ori animalelor sau plantelor (lit.a) art.3 din Directivă); folosirea sau eliminarea de materiale nucleare sau de alte substanțe radioactive periculoase, care provoacă sau este probabil să provoace decesul sau vătămarea gravă a oricărei persoane sau daune calității aerului, calității solului sau calității apei ori animalelor sau plantelor (lit.e) art.3 din Directivă).

Deși actele de diversiune nu constituie infracțiune contra mediului, prin comiterea activităților care cad sub incidența art.343 CP RM tangențial este afectat mediul înconjurător. Prevalându-ne de această particularitate, raționalizăm asupra antrenării răspunderii penale a persoanei juridice pentru infracțiunea de diversiune. Astfel, propunem suplimentarea sancțiunii prevăzute de norma de la art.343 CP RM cu pedeapsa pentru persoana juridică, după cum urmează: „cu amendă, aplicată persoanei juridice, în mărime de la 8000 la 10000 unități convenționale cu lichidarea persoanei juridice”.

Schimbând traseul de cercetare, vom puncta asupra particularităților persoanei fizice ca subiect activ al infracțiunii. În primul rând, condițiile (semnele) necesare pentru recunoașterea persoanei fizice ca subiect al infracțiunii comportă un caracter general. În contextul legii penale a Republicii Moldova, semnele generale ale persoanei fizice ca subiect al infracțiunii de diversiune le deducem din prevederile alin.(1) art.21 CP RM, acestea rezumându-se la: limita de vârstă cerută de lege și responsabilitatea. De asemenea, reieșind din prevederile art.39 CP RM – „Constrângerea fizică sau psihică”, constituind cauză care înlătură caracterul penal al faptei, rezultă că libertatea de voință și acțiune de asemenea reprezintă o condiție generală pentru existența subiectului persoană fizică. Aceste cerințe generale față de subiectul activ persoană fizică sunt incidente și în contextul legii penale române, derivând din prevederile art.46, art.48 și art.99 CP al României. În virtutea gradului de convergență a semnelor generale ale subiectului activ persoană fizică, vom analiza în paralel subiectul activ al actelor de diversiune incriminate în legea penală a Republicii Moldova și în cea a României.

Regimul vârstei de la care debutează capacitatea juridico-penală este direct proporțională nivelului de dezvoltare medie psihomorală a personalității, datorită căreia aceasta dispune nu doar de capacitatea psihică de a înțelege conținutul, semnificația și urmările activității sale, dar și de capacitatea de a o dirija în mod liber. În așa mod, legiuitorul român a stabilit că limita minimă de la care începe capacitatea juridico-penală este în principiu de 14 ani (alin.(2) art.99 CP al României), cu condiția să se dovedească că s-a acționat cu discernământ. Legiuitorul Republicii Moldova a stabilit însă că capacitatea juridico-penală începe de la vârsta de 16 ani (care constituie regula), iar pentru unele infracțiuni – de la 14 ani (care constituie excepția). În așa mod, conducându-ne de prevederile alin.(2) art.21 CP RM, este fără tăgadă că răspunderea penală pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute la art.343 CP RM survine doar dacă persoana are vârsta de 16 ani.

Dat fiind lipsa de congruență a vârstei subiectului actelor de diversiune incriminate în legea penală a celor două state, se cuvine să raționalizăm asupra celei mai optimale marje minimale de la care persoanei fizice i se poate imputa răspunderea penală pentru fapta cercetată. Vom porni de la criteriile pe care le-a reținut legiuitorul pentru a fixa exhaustiv în alin.(2) art.21 CP RM infracțiunile pentru a căror săvârșire individul poate fi tras la răspundere penală odată cu împlinirea vârstei de 14 ani. Analizând *per ansamblu* lista infracțiunilor respective, nu putem afirma că la întocmirea ei legiuitorul s-a condus de caracterul și gradul prejudiciabil; or, răspunderea penală poate fi imputată de la 14 ani atât pentru infracțiuni excepțional de grave, cât și pentru infracțiuni mai puțin grave. În concepția lui V.Grosu, explicația este următoarea: „Legiuitorul a inclus în lista infracțiunilor care pot fi imputate unei persoane începând cu vârsta de 14 ani faptele de o pericolozitate sporită (omor, tâlhărie), precum și acele fapte al căror pericol social poate fi recepționat, în unele cazuri

datorită caracterului extrem de răspândit, chiar și de la vârsta menționată și care se comit în mod prioritar de către minori” [12, p.209]. De aici putem sintetiza că la stabilirea vârstei minime de antrenare a răspunderii penale pentru infracțiunea prevăzută la art.343 CP RM legiuitorul s-a condus de inexistența unei dinamici de răspândire a actelor de diversiune printre minori. Să fi constituit acesta unicul motiv de consacrare a imputabilității pentru numita faptă de la vârsta de 16 ani?

Considerăm că rațiunea asupra căreia polemizăm este cu mult mai amplă. În primul rând, nu putem face abstracție de la faptul că la instituirea unei vârste minime de imputabilitate este absolut relevantă corelarea dintre însuși actul de conduită adoptat și maturitatea fizică și psihică a persoanei. Iată de ce, trebuie să luăm în calcul nu doar faptul înțelegerii conținutului, semnificației exploziilor, incendiilor, a altor activități specifice actelor de diversiune, dar și facultatea persoanei de a dirija aceste acțiuni în mod liber. În context, s-ar părea că legiuitorul Republicii Moldova nu a fost atât de consecvent la stabilirea vârstei minime de antrenare a răspunderii penale pentru fapta de diversiune. Aceasta întrucât pentru o infracțiune conexă actelor de diversiune, și anume: cea prevăzută la lit.a) alin.(2) art.197 CP RM – „Distrușarea sau deteriorarea intenționată a bunurilor săvârșite prin incendiere, explozie sau prin o altă modalitate periculoasă”, legiuitorul a instituit, în acord cu alin.(2) art.21 CP RM, vârsta de 14 ani. Indubitabil, comișând explozii, incendii etc., făptuitorul este în deplină cunoștință de cauză asupra semnificației și conținutului activității sale reprobabile, asupra consecințelor acesteia în raport cu exigențele legii penale. Însă, spre deosebire de lit.a) alin.(2) art.197 CP RM, gradul de percepere a semnificației acțiunilor, descrise de legiuitor ca fiind acte de diversiune, de către o persoană cu vârsta între 14 și 16 ani, este eclipsat pe fundalul complexității obiectivului principal de urmat: slăbirea bazei economice și a capacității de apărare a țării. Mai mult ca atât, până la vârsta de 16 ani minorul nu înțelege pe deplin semnificația acțiunilor sale, care de cele mai dese ori au o conotație militară, politică etc. În plus, ne vine greu să ne imaginăm, de exemplu, executarea de către o persoană cu vârsta de până la 16 ani a actelor de diversiune prin infestarea cu substanțe radiologice, toxice etc., care implică cunoștințe speciale. În definitivă, considerăm că instituirea în legea penală a Republicii Moldova a vârstei răspunderii penale începând cu 16 ani pentru infracțiunea de diversiune este absolut fundamentată. În raport cu art.163 CP al României, nu putem veni cu propuneri de majorare a marjei vârstei de punibilitate, întrucât prin această propunere am intra în contradicție cu criteriul intelectual al vârstei răspunderii penale, consacrat în art.99 Cod penal român. De aceea, ori de câte ori ne vom confrunța în planul cadrului juridico-penal român cu acte de diversiune comise de către minori între 14 și 16 ani, urmează să se stabilească că s-a acționat cu discernământ.

În altă ordine de idei, în literatura de specialitate rusă se susține că vârsta răspunderii penale are o importanță decisivă în planul delimitării infracțiunilor contra bazei orânduirii constituționale și securității statului prevăzute în Capitolul XXIX al Părții Speciale a Codului penal al Federației Ruse [33] (din care face parte și infracțiunea de diversiune (art.281 CP FR)), pentru care legiuitorul prevede limita de vârstă de 16 ani și care includ în sine semnele omorului intenționat, ale vătămării intenționate grave și medii a sănătății, ale distrugerii sau deteriorării intenționate a bunurilor etc., deoarece pentru numitele infracțiuni legiuitorul a prevăzut vârsta răspunderii penale de la 14 ani [35, p.193]. Ideea respectivă este dezvoltată într-un alt studiu, în care se susține că dacă acțiunile care coincid, după semnele obiective, cu conceptul de diversiune sunt comise de către persoana având vârsta între 14 și 16 ani, atunci făptuitorul va purta răspundere pentru cele comise de fapt, de exemplu: pentru distrugerea intenționată a bunurilor (art.167 CP FR), pentru aducerea în stare de neîntrebuințare a mijloacelor de transport și a căilor de comunicație (art.267 CP FR) ș.a. [24, p.45]. Întrucât această aserțiune este relevantă cercetării noastre, vom verifica în cele ce urmează fundamentarea ei. Parafrazând cele susținute și ajustându-le la cadrul incriminator al Republicii Moldova, însă fără a ne pronunța încă asupra justetei soluției de încadrare, dacă s-ar constata că actele de diversiune manifestate prin săvârșirea de explozii ori infestare radioactivă sunt comise de către persoana având vârsta între 14 și 16 ani, atunci cele comise urmează a fi încadrate în baza lit.b) alin.(2) art.292 CP RM, adică pentru folosirea substanțelor explozive sau materialelor radioactive fără autorizație corespunzătoare, care au provocat din imprudență alte urmări grave. Nu putem opera cu identitatea componentelor care sunt reținute în doctrina rusă, deoarece există diferențe esențiale între modalitățile normative prevăzute la art.281 CP FR și cele de la art.343 CP RM. Reieșind din textul de lege de la art.343 CP RM, este fără tăgadă că se va aplica lit.a) alin.(2) art.197 CP RM, art.268 etc., față de minorul având vârsta între 14 și 16 ani, nu pe fundalul decăderii aplicării art.343 CP RM ca efect al inexistenței subiectului infracțiunii, dar pe fundalul depășirii laturii obiective a actelor de diversiune.

După această concretizare, vom analiza posibilitatea încadrării faptei în baza lit.b) alin.(2) art.292 CP RM, dacă actele de diversiune manifestate prin săvârșirea de explozii ori infestare radioactivă sunt comise de către persoana având vârsta între 14 și 16 ani. Întâi de toate trebuie să remarcăm că între aceste norme există o concurență, la concret – concurența dintre o normă generală și una specială. Astfel, reieșind din prevederile alin.(1) art.116 CP RM, săvârșirea de explozii sau infestarea radioactivă reprezintă cazuri particulare de folosire a substanțelor explozive sau a materialelor radioactive fără autorizație corespunzătoare. De aceea, respectând regula de calificare pe care legiuitorul o consacră în alin.(2) art.116 CP RM, urmează să aplicăm răspunderea penală în baza art.343 CP RM. Însă, de vreme ce lipsește unul dintre semnele esențiale ale subiectului infracțiunii – vârsta, nici infracțiunea de diversiune nu va exista, deoarece nu sunt întrunite elementele componente infracțiunii. De aceea, față de minorul având vârsta între 14 și 16 ani vor fi luate măsuri de constrângere cu caracter educativ.

Cea de-a doua cerință generală de existență a subiectului activ al infracțiunii este responsabilitatea persoanei fizice, reprezentând starea psihofizică normală – în planul înțelegerii și dirijării conștiente a faptelor – pe care trebuie să o dețină toate persoanele ce posedă capacitate juridică penală [10, p.158]. De asemenea, în conformitate cu art.22 CP RM, responsabilitatea presupune acea stare psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și de a-și dirija acțiunile. După cum este lesne de înțeles, responsabilitatea poate fi apreciată prin prisma a doi factori: unul intelectual, ce presupune capacitatea persoanei de a înțelege semnificația faptei, a urmărilor ei, și altul volitiv, ce presupune capacitatea persoanei de a fi stăpână pe faptele sale, pe care le dirijează în mod conștient. În aceste circumstanțe, în timp ce responsabilitatea depinde de existența factorilor volitivi și intelectivi, capacitatea juridico-penală depinde de existența responsabilității, ambele fiind prezumate.

În contrast, iresponsabilitatea este o stare anormală a persoanei fizice și trebuie probată în mod obligatoriu pentru a înlătura tragerea la răspundere penală. Astfel, în acord cu art.23 CP RM, nu este posibilă de răspundere penală persoana care în timpul săvârșirii unei fapte prejudiciabile se afla în stare de iresponsabilitate, adică nu putea să-și dea seama de acțiunile ori inacțiunile sale sau nu putea să le dirijeze din cauza unei boli psihice cronice, a unei tulburări psihice temporare sau a altei stări patologice. Față de o asemenea persoană, în baza hotărârii instanței de judecată, pot fi aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical, prevăzute de legea penală.

Legiuitorul român concepe iresponsabilitatea ca o cauză care înlătură caracterul penal al faptei, iar în art.48 CP al României, analogic cadrului juridico-penal basarabean, prevede: „Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, dacă făptuitorul, în momentul săvârșirii faptei, fie din cauza alienației mintale, fie din alte cauze, nu putea să-și dea seama de acțiunile sau inacțiunile sale ori nu putea fi stăpân pe ele”.

Pe lângă condițiile reliefate mai sus, uneori subiectul infracțiunii trebuie să mai întrunească cumulativ și condiții speciale, care, adăugându-li-se celor generale, sunt necesare pentru ca o persoană fizică să poată săvârși infracțiunea pentru care legea cere în mod expres un subiect special sau calificat [10, p.161]. Totuși, nu putem face abstracție de la faptul că uneori legiuitorul poate consacra implicit aceste cerințe, deci de o manieră deductibilă. Dat fiind faptul că nici în dispoziția art.343 CP RM și nici în cea de la art.163 CP al României nu este expres reținută vreo cerință față de subiectul activ al infracțiunii, ne punem întrebarea dacă nu cumva aceste cerințe au o natură implicită.

În legătură cu întrebarea ridicată, în literatura de specialitate română este unanim recunoscut că infracțiunea de acte de diversiune poate avea ca subiect activ nemișlocit orice persoană care îndeplinește condițiile legale ale răspunderii penale, deoarece legea nu cere o calitate specială [18, p.30; 9, p.46; 16, p.46; 21, p.17; etc.]. Nici în doctrina Republicii Moldova nu găsim viziuni care ar pleda în favoarea atribuirii unor calități speciale subiectului infracțiunii. În acest sens, este de notorietate următoarea viziune: „Pentru calificarea faptei în conformitate cu art.343 CP RM, nu contează dacă subiectul infracțiunii face parte dintr-un grup de cercetare-diversiune aparținând unor forțe militare sau paramilitare ori dacă săvârșește infracțiunea din însărcinarea unui stat străin, a unei organizații străine sau a reprezentanților ei. Asemenea circumstanțe pot avea impact numai asupra individualizării pedepsei” [3, p.999].

Nu se opune tezei subiectului general al infracțiunii cercetate nici viziunile doctrinare ale oamenilor de știință exponenți ai legislațiilor penale din Federația Rusă [23, p.72; 24, p.45], Kazahstan [25, p.58], Ucraina [28, p.248] etc. Se relevă că subiect al infracțiunii de diversiune poate fi cetățean al statului în dauna căruia se acționează, cetățeanul străin sau apatridul. Din aceste considerente, a fost lansată opinia că infracțiunea

cercetată se raportează la acele fapte pentru care este posibilă răspunderea penală în virtutea principiului realității legii penale [26, p.103]. Respectiva aserțiune nu este lipsită de justete, dar în același timp este redusă ca probabilitate. Aceasta deoarece atât în alin.(3) art.12 CP FR, cât și în alin.(3) art.11 CP RM, operarea principiului realității legii penale este posibilă dacă infracțiunea îndreptată împotriva intereselor statului este comisă în străinătate. Reieșind din materialitatea faptei prevăzute la art.343 CP RM, respectiv la art.281 CP FR, reținem că eventual doar actele preparatorii, precum și unele activități consumate reduse la număr (ca, de exemplu, provocarea de otrăviri), ar putea fi comise în afara teritoriului țării. De aceea, aplicarea legii penale față de cetățenii străini și apatrizi care comit acte de diversiune se va realiza efectiv în virtutea principiului teritorialității (alin.(1) art.11 CP RM).

În altă ordine de idei, autorul rus V.A. Antonov, bazându-se pe natura actelor incriminate, susține că diversiunea este comisă mereu de ofițeri de informații străini ori din însărcinarea lor și urmăresc scopul slăbirii unui alt stat într-o oarecare sferă: militară, economică, ideologică [22, p.121]. O asemenea conjunctură conceptuală nu denotă că se pledează pentru atribuirea de calități speciale subiectului infracțiunii. Or, indirect, se susține că executarea actelor de diversiune poate fi realizată și de către cetățeanul statului în dauna căruia s-a acționat, fapt demonstrat de alți autori: „Infracțiunea poate fi comisă și de către cetățenii țării care au luat calea trădării intereselor statului, pentru care trecerea la diversiuni și spionaj constituie desăvârșirea activității infracționale anterioare” [27, p.80].

Revenind la optica autorului V.A. Antonov, ni se sugerează că infracțiunea de acte de diversiune este comisă prin participatie – ipoteza însărcinării comiterii diversiunii de către ofițeri de informații străini, ultimii apărând pe post de instigator sau, după caz, de organizator, fiind cetățeni străini, aserțiune confirmată și în alte surse. Astfel, s-a reținut în varii studii de specialitate că în contextul actelor de diversiune participatia penală este posibilă sub forma coautoratului, instigării, complicității (participatie ocazională) și sub forma asociațiilor sau grupurilor create în scop de diversiune (participatie organizată) [9, p.46]. În principiu, s-ar putea reține ipoteza în care pluralitatea de făptuitori ar avea o proveniență internă. Sub acest aspect are dreptate V.Hornoiu, când susține că riscurile determinate de constituirea, înzestrarea și acțiunea unor asemenea forțe (diversioniste – *n.a.*) pot veni atât din interiorul țării, atunci când în analiză se iau forțe anarhice sau paramilitare constituite ilegal, cât și din exterior, atunci când ne referim la unități și subunități militare destinate să ducă acțiuni de diversiune, special antrenate și dotate pentru astfel de misiuni [13, p.11]. Totuși, printre structurile militare ori paramilitare cărora li se pot stabili asemenea misiuni regăsim trupele de comando, cercetare-diversiune și de desant aerian. Aceasta se explică și prin gradul înalt de organizare și specializare a numitelor entități. Ne-o demonstrează activitatea nemijlocită a unor formațiuni paramilitare politico-religioase care au realizat acte de diversiune asupra unor obiective de pericol tehnogen și de importanță strategică, precum: Hezbollah (Hidjaz), Hezbollah (Bahrain) etc. [14, p.18-19]. Aceste exemple creează teren propice de a reflecta asupra oportunității diferențierii răspunderii penale pentru acte de diversiune comise de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală, întrucât în Partea Specială a Codului penal așa forme de participatie sunt pe larg răspândite printre variantele agravate. De remarcat că, în unele state, legiuitorul a prevăzut la categoria circumstanțelor agravante comiterea infracțiunii de diversiune de către un grup organizat: art.282.2 CP al Azerbaidjanului [31]; lit.6) alin.(2) art.309 CP al Tadjikistanului [34]; alin.(2) art.360 CP al Bielorusiei [32] etc. Urmând aceste modele de criminalizare a actelor de diversiune și adaptându-le la propriile forme de participatie consacrate în art.43 CP RM, propunem suplimentarea art.343 CP RM cu alin.(2), care va avea următorul conținut: „Aceași faptă săvârșită de către un grup criminal organizat sau de o organizație criminală”, faptă pentru a cărei săvârșire se va aplica următoarea sancțiune: „se pedepsește cu închisoare de la 16 la 20 ani sau cu detențiune pe viață”.

Însă, până la o eventuală remaniere legislativă în sensul propus, săvârșirea actelor de diversiune de către un grup criminal organizat sau de o organizație criminală va constitui circumstanță de individualizare a pedepsei, în sensul agravării ei, realitate normativă desprinsă din prevederile lit.c) alin.(1) art.77 CP RM – „săvârșirea infracțiunii prin orice formă de participatie”.

În altă ordine de idei, dat fiind că infracțiunea cercetată poate fi săvârșită de către cetățenii țării în dezinteresul căreia s-a acționat, în doctrina rusă se relevă că dacă actul de diversiune este comis de un cetățean al Federației Ruse la însărcinarea unui serviciu special străin, cele comise trebuie încadrate suplimentar ca trădare de patrie sub forma acordării de ajutor unui stat străin la îndeplinirea activității dușmănoase în dauna securității interne a Federației Ruse [29, p.579-580; 30, p.548]. Adaptând această ipoteză la cadrul juridico-

penal național, unii autori contestă soluția concursului de infracțiuni. La concret, se susține că în cazul comiterii acțiunilor diversioniste de către cetățeanul Republicii Moldova, la solicitarea serviciilor speciale străine, acțiunile lui urmează a fi calificate ca trădare de patrie în forma acordării unui sprijin statului străin în scopul comiterii unor acțiuni contra Republicii Moldova [19, p.115]. În legătură cu această polemică, trebuie să remarcăm că, în fond, orice act de diversiune comis de către un cetățean al Republicii Moldova la însărcinarea agenților unui stat străin este o acordare de ajutor unui stat străin la înfăptuirea activității dușmănoase. Or, are dreptate X.Ulianoschi când afirmă că prin acordarea de ajutor unui stat străin la înfăptuirea activității dușmănoase împotriva Republicii Moldova trebuie de înțeles, printre altele, efectuarea activităților de natură să slăbească puterea de luptă a Forțelor Armate ale Republicii Moldova [1, p.749], deci să slăbească capacitatea de apărare a țării. Însă, să nu uităm că, pentru imputarea art.337 CP RM, activitatea infracțională manifestată prin acordare de ajutor unui stat străin la înfăptuirea activității dușmănoase împotriva Republicii Moldova este obligatoriu să se realizeze în timpul unui conflict armat [3, p.965], pe când în cazul art.343 CP RM nu contează timpul comiterii infracțiunii. Astfel, considerăm că dacă actele de diversiune se comit în timpul unui conflict armat împotriva Republicii Moldova, de către un cetățean al Republicii Moldova la solicitarea serviciilor speciale străine, cele comise trebuie încadrate doar în baza art.343 CP RM, nu în baza art.337 CP RM, cu atât mai mult în baza concursului de infracțiuni dintre art.337 CP RM și art.343 CP RM. Aceasta întrucât între cele două norme se atestă o concurență dintre o normă generală și una specială. Am și susținut *supra* că diversiunea comisă de cetățeanul statului la însărcinarea unui serviciu special străin reprezintă un caz particular al trădării de patrie în modalitatea de acordare de ajutor unui stat străin la înfăptuirea activității dușmănoase împotriva Republicii Moldova.

Bibliografie:

1. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, Gh., BERLIBA, V. și al. *Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu. (Legea nr.985-XVI din 18.04.2002. Cu toate modificările operate până la republicare în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-79/195 din 14.04.2009. Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*. Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p. ISBN 978-9975-105-20-0
2. BASARAB, M., PAȘCA, V., MATEUȚ, Gh. și al. *Codul penal comentat. Vol.I: Partea Generală*. București: Hamangiu, 2007. 721 p. ISBN 978-973-1720-65-4
3. BRÎNZA, S., STATI, V. *Drept penal: Partea Specială. Vol.II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1324 p. ISBN 978-9975-53-034-7
4. BRÎNZA, S., ULIANOVSKI, X., STATI, V. și al. *Drept penal. Vol. II*. Chișinău: Cartier Juridic, 2005. 804 p. ISBN 9975-79-325-8
5. BULAI, C. *Manual de drept penal. Partea Generală*. București: ALL Educațional, 1997. 647 p. ISBN 973-9229-74-3
6. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003.
7. Codul penal al României din 1968. În: *Buletinul Oficial al României*, 1968, nr.79-79bis. Republicat în temeiul Legii nr.140/1997. În: *Monitorul Oficial al României*, 1997, nr.65.
8. Directiva 2008/99/CE a Parlamentului European și a Consiliului privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal, adoptată la 19 noiembrie 2008. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 2008, L328.
9. DOBRINOIU, V. *Drept penal. Partea Specială. Teorie și practică judiciară. Vol.I*. București: Lumina LEX, 2002. 398 p. ISBN 978-973-588-287-7
10. GIURGIU, N. *Legea penală și infracțiunea: legislație, doctrină, practică judiciară*. Iași: Gama, 1994. 397 p. ISBN 973-96339-0-0
11. GLADCHI, Gh. Victima în dreptul penal. În: *Revista de științe penale*, 2006, Anul II, p.81-89. ISSN 1812-3392
12. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A. și al. *Drept penal: Partea Generală*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 328 p. ISBN 978-9975-53-083-5
13. HORNOIU, V. *Optimizarea sistemelor de intervenție care conțin materiale explozive*. București: Editura Ministerului Administrației și Internelor, 2006. 183 p. ISBN (10) 973-745-034-5
14. Informații și analize ale Centrului Antiterorist: Organizații internaționale teroriste, extremiste și paramilitare. În: *Buletin Special* nr.1, p.18-19. www.antiteror.sis.md (Accesat la 03.06.2013)
15. Legea României pentru modificarea și completarea Codului penal, precum și pentru modificarea și completarea altor legi, nr.278/2006. În: *Monitorul Oficial al României*, 2006, Partea I, nr.601.
16. LOGHIN, O., TOADER, T. *Drept penal român: Partea Specială*. București: Șansa, 1996. 670 p. ISBN 973-9167-44-6
17. MOSCALCIUC, I. Consumatorul – victima infracțiunilor săvârșite în sfera consumului de produse și servicii. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr.5, p.47-53. ISSN 1811-0770

18. NISTOREANU, Gh., BOROI, Al. *Drept penal. Partea Specială*. București: ALL Beck, 2002. 587 p. ISBN 973-655-182-2
19. SÎLI, V., ARMAȘU, A., DONCIU, A. și al. *Infrațiuni cu caracter terorist, infrațiuni conexe terorismului și unele infrațiuni cu caracter de terorizare*. Chișinău: Garomont-Studio SRL, 2011. 230 p. ISBN 978-9975-9880-4-9
20. SOARE, D. Subiecții infrațiunii în dreptul penal român. În: *Revista de drept penal*, 2011, nr.2, p.86-103. ISSN 1223-0790
21. TOADER, T. *Drept penal român. Partea Specială*. București: Hamangiu, 2011. 547 p. ISBN 978-606-522-356-1
22. АНТОНОВ, В.А. Терроризм и диверсии: Общие признаки и различия. В: *Азиатско-Тихоокеанский регион*, 2006, №2(14), с.120-130. ISSN 1813-3274
23. ДЪЯКОВ, С.В. *Государственные преступления против основ конституционного строя и государственная преступность*. Москва: Норма, 1999. 320 с. ISBN 5-89123-332-0
24. *Курс уголовного права. Особенная часть*. Том 5: Учебник для вузов / Под ред. Г.И. Борзенкова, И.С. Комиссарова. Москва: Зерцало-М, 2002. 512 с. ISBN 5-94373-038-9
25. РАХМЕТОВ, С.М., КРЕМЕНЦОВ, С.А., КОЛКОБАЕВ, М.О. *Преступления против основ конституционного строя и безопасности государства*. Алматы: ТОО «Баспа», 1998. 80 с. ISBN 9965-419-21-3
26. СКРИПИН, Р.Е. К проблеме определения субъекта преступлений против основ конституционного строя и безопасности государства. В: *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Юриспруденция*, 2010, №1, с.102-105. ISSN 2072-8557
27. СМИРНОВ, Л.Н. Об уголовной ответственности за государственные преступления. В: *Советское государство и право*, 1959, №2, с.79-87. ISSN 0132-0769
28. СТРЕЛЬЦОВ, Е.Л. *Уголовный Кодекс Украины: научно-практический комментарий*. Харьков: Одиссей, 2008. 872 с. ISBN 978-966-633-741-5
29. *Уголовное право. Особенная часть: Учебник*. 2-е изд., исп. и доп. / Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рарога, А.И. Чучаева. Москва: ИНФРА-М, 2008. 800 с. ISBN 978-5-98209-034-8
30. *Уголовное право России. Особенная часть*. 3-е изд., с изм. и доп. / Под ред. А.И. Рарога. Москва: Эксмо, 2009. 704 с. ISBN 978-5-699-30170-6
31. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. В: *Законодательство зарубежных стран* / Под ред. И.М. Рагимова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 325 с. ISBN 5-94201-016-1
32. Уголовный кодекс Республики Беларусь. В: *Законодательство зарубежных стран* / Под ред. Б.В. Волженкина, А.В. Баркова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 474 с. ISBN 5-94201-012-.
33. Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон Российской Федерации №63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997. В: *Собрание Законодательства Российской Федерации*, 1996, № 25.
34. Уголовный кодекс Таджикистана. В: *Законодательство зарубежных стран* / Под ред. А.В. Федорова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 410 с. ISBN 5-94201-040-4
35. ЦАРЕВ, Д.В. *Общее понятие и признаки преступлений против основ конституционного строя и безопасности государства в России*: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Иваново, 2005. 260 с.

Prezentat la 25.09.2013